

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİ VIRGINIA WOOLF ÜZERİNDEN DÜŞÜNMEK: “KENDİNE AİT BİR ODA”¹

Arş. Gör. Cansel USLU²

Doç. Dr. Didem DOĞANYILMAZ DUMAN³

Doç. Dr. Gökhan DUMAN⁴

ÖZET

Virginia Woolf *Kendine Ait Bir Oda* denemesinde kadınların özgürce yazabilmesini, kendilerine ait bir odalarının olmasına ve bir gelire sahip olmalarına bağlamaktadır. Kadınların hem kendi gelecekleri için hem de hemcinslerinin gelecekleri için iş birliği içinde olmaları gerektiğinin vurgulanması ile deneme, bir manifestoyu çağrıştırmaktadır.

Bu çalışmada, Virginia Woolf’un *Kendine Ait Bir Oda* adlı denemesi, toplumsal cinsiyet perspektifinde incelenerek, toplumsal cinsiyet baskısının etkileri ve sonuçları doğrultusunda farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Kadınların, ekonomik özgürlük kazanmalarının ve “kendilerine ait bir alan” bulmalarının önemi, denemede sözü edilen engeller ile eleştirel analiz edilerek sunulmuştur.

Sonuç olarak kadınların kamusal alanda maruz kaldığı dışlanma; çimenlikte yürünmemesi, kütüphaneye girilmemesi gibi, kadınların özgürlüğünü kısıtlamakla birlikte yaratıcılıklarını da engellemektedir. Kadınların kurmaca konusunda belki de “erkekler kadar” üretememesinin nedeni, kadınların düşüncelerini özgür bir şekilde ifade edecek konumda olmamaları ve özgürlüklerini sekteye uğratacak şekilde sürekli bir dış etkene maruz kalmalarıdır. Bir yandan kadınların kamusal alandaki kısıtlı konumları, diğer yandan ise kadınların hane içerisinde bile “kendilerine ait bir alan” olmayışı söz konusu iken günlük hayat içerisindeki toplumsal cinsiyet

¹ Bu çalışma, 4-5 Kasım 2023 tarihinde gerçekleştirilen VI. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kritik Tartışmalar Kongresi’nde sunulan “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Virginia Woolf Üzerinden Düşünmek: Kendine Ait Bir Oda” başlıklı özet bildirinin geliştirilmiş ve güncellenmiş halidir.

² İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD. E-mail: dcanseluslu@gmail.com, ORCID: [0000-0001-6495-4696](https://orcid.org/0000-0001-6495-4696)

³ İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD. E-mail: didem.duman@idu.edu.tr, ORCID: [0000-0001-7785-4416](https://orcid.org/0000-0001-7785-4416)

⁴ İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD. E-mail: gokhan.duman@idu.edu.tr, ORCID: [0000-0002-7007-3542](https://orcid.org/0000-0002-7007-3542)

rollerinin kişilerin düşünce özgürlüklerine yaptıkları etkiler ve sonuçlar gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Virginia Woolf, Eğitim, Toplumsal Cinsiyet, Özgürlük.

JEL Kodları: I20, I24.

THINKING GENDER ROLES THROUGH VIRGINIA WOOLF: “A ROOM OF ONE'S OWN”

ABSTRACT

In her essay *A Room of One's Own*, Virginia Woolf relates women's ability to write freely to having a room of their own and an income. The essay evokes a manifesto by emphasizing that women should cooperate for both their own future and the future of their fellow women.

In this study, Virginia Woolf's essay *A Room of One's Own* is examined from a gender perspective, aiming to raise awareness in line with the effects and consequences of gender oppression. The importance of women gaining economic freedom and finding “a space of their own” is presented by critically analyzing the obstacles mentioned in the essay.

In conclusion; the exclusion women face in public spaces; such as not walking on the lawn or not entering a library, it restricts women's freedom and also hinders their creativity. Perhaps the reason why women cannot produce "as much fiction as men" is that women are not in a position to express their thoughts freely and are constantly exposed to external factors that disrupt their freedom. On the one hand, there is the limited position of women in the public sphere, and on the other hand, there is the fact that women do not have a "space of their own" even within the home. As a result, the effects and consequences of gender roles in daily life on people's freedom of thought are revealed.

Keywords: Virginia Woolf, Education, Gender, Freedom.

JEL Codes: I20, I24.

1. GİRİŞ

“Kütüphanelerini istediğin kadar kilitle; zihnimin özgürlüğünü ne bir kapı ne bir kilit ne bir sürgüyle kısıtlayabilirsin.” (Woolf, 2021a, s. 80-81).

Davranışlar öğrenme yoluyla oluşmakta ve gözlem aracılığı ile pekişmektedir. Öğrenilen, benimsenen davranış pratikleri; kültür, dil, gelenek yoluyla bireylere, topluma ve gelecek nesillere aktarılmaktadır. Cinsiyete “uygun” davranış pratikleri, toplum tarafından bireylere atanmaktadır. Bu durumda, toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkmaktadır. Toplumsal roller, belli sosyolojik konumlara işaret ederek sosyolojik beklentileri oluşturmakta ve sürecin gerçekleşip gerçekleşmemesini incelemektedir (Marshall, 1999, s. 624). Toplumun bireyden beklediği davranış pratikleri, karşılıklı etkileşimi doğurmaktadır. Böylelikle karşılıklı iletişim ve etkileşim sürecinde rol, bir bakıma toplumsal ve bireysel niteliği oluşturmaktadır. *“(…) rol bir boyutuyla toplumsal diğer boyutuyla bireyseldir; toplumsallığın bireyde davranışa dönüşmesidir.”* (Vatandaş, 2011, s. 33). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farklılık ise, biyoloji ve sosyolojik düzen ile ilişkilidir. Buna göre cinsiyet kavramı doğal olup biyolojiye; toplumsal cinsiyet ise sosyolojik düzen içerisinde kadın ve erkeğe yüklenen kurgusal rollere atıf yapmaktadır (Gültekin, 2013, s. 1).

Virginia Woolf’un toplumsal cinsiyet rollerini tartıştığı ve *“bir cinsiyetin güven ile refahının diğer cinsiyetin yoksulluğu ile güvensizliğini”* (Woolf, 2021a, s. 30) sorguladığı *Kendine Ait Bir Oda (A Room of One’s Own, 1929)* adlı eserinde, doğrudan kadınlara seslenerek, kadınların maruz bırakıldığı ekonomik güçsüzlükte ve eğitimsizlikte savunulan eril değerlerin ne denli baskın olduğu hususunun altını çizmektedir. Böylelikle, kadın ve erkeğin aynı koşullar altında yaşamlarını sürdürmediğine, kadınların kendilerini geliştirmek ve gerçekleştirmek için birtakım engeller ile karşılaştıklarına vurgu yapılmaktadır. Bu vurguyu somutlaştırmak için ise, Shakespeare örneğine gidilerek Shakespeare’in hayali bir kız kardeşi yaratılmaktadır. Böylece, toplumsal cinsiyet rollerinin yaşam fırsatları bakımından ne derece önemli olduğunu düşündürmek amaçlanmaktadır. Sorgulanan, bir cinsiyetin refahının, ötekinin yoksulluğuna ve güvensizliğine nasıl, ne derece bağlı olabildiği meselesidir.

Woolf, kadınların kendilerine ait bir odaya ve ekonomik özgürlüğe sahip olmayışlarını; eşitlik, özgürlük kavramları üzerinden düşünmeye teşvik etmektedir. Kadın ve erkek arasında farklılaşan rollerin toplumsal olarak nasıl kurgulandığı ve pekiştirildiği, kadınlar tarafından kurmaca yazmanın nasıl ilerlediği ve ne gibi engellerle karşılaşıldığı incelenmektedir.

Denemenin bir feminist manifestoyu çağrıştırması ve toplumsal cinsiyet rollerini günlük hayat üzerinden örnekler vererek düşünmeye teşvik etmesi çalışmanın kilit noktalarını oluşturmaktadır. İlk olarak toplumsal cinsiyet kavramı, ardından Virginia Woolf'un yaşamı ve eserleri kısaca açıklandıktan sonra eser, toplumsal cinsiyet perspektifinden eleştirel söylem analizi ile incelenerek, bölümlere ayrılmadan bir bütün olarak Woolf'un üzerinde sıklıkla vurguladığı kavramların karşılaştırmalı olarak ele alınması ile irdelenecektir.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET ve VIRGINIA WOOLF

2.1. Toplumsal cinsiyet

“(…) ki cinsiyet her açıdan tartışmalı bir konudur.” (Woolf, 2021a, s. 10).

Sosyolog Raewyn Connell, biyolojik ve toplumsal cinsiyet tartışmalarının, Orta Çağ ve Reformasyon aydınlarının yazılarında çoğunlukla erkekler, kadınlar ve Tanrı arasındaki ahlaki ilişkilere dayandığını; benzer olarak teologlar ve düşünürlerin de toplumsal cinsiyet hakkında bireylerin ne yapması gerektiğine odaklandıklarını ifade etmektedir (2019, s. 52).

Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayırım, bir yandan biyolojik ve doğal olanı işaret ederken; diğer taraftan toplumsal unsurlara referans vermektedir. Toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen belli davranış kalıpları, toplumsal cinsiyet rollerini oluşturmaktadır. Söz konusu davranış kalıpları kültürel, ekonomik, dini ve sosyolojik öğelere göre değişebilmektedir.

Cinsel kimlik, biyolojik olarak doğumla birlikte verili olarak gelse de cinsel kimliğe dönük sosyolojik boyut verili değil; inşa edilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğum anı ile inşa sürecinin nesnesi olan birey (Vatandaş, 2011, s. 30) toplumdan aldığı dönütlerle kimi zaman bilinçli kimi zaman ise farkında olmayarak toplumsal cinsiyet kimliğini yeniden üretmektedir. Bir yandan toplumsal süreç içerisinde davranış kalıpları yeniden inşa edilebilirken; diğer yandan geleneksel öğeler etkisiyle toplumda gömülü kimi kalıplar da oluşabilmektedir. Böylece zaman ve mekân bağlamında değişebilirlik düzeyi farklılaşmaktadır.

Söz konusu tartışmaları radikal yöne çeviren Fransız Devrimi etkisi, erkek haklarının ardından, kadın haklarına ilişkin bildirimlerin dağıtılmasına yol açmıştır (Connell, 2019, s. 53). Böylelikle, birinci dalga feminizm, kadınların siyasi hakları, oy hakları çerçevesinde yürütülen bir mücadele olmuştur. Düşünür ve kadın hakları savunucusu Mary Wollstonecraft'ın Fransız Devrimi arka planında yazmış olduğu *Kadın Haklarının Gerekçelenendirilmesi (A Vindication of the Rights of Women, 1792)* modern feminizmin ilk metni olarak kabul edilmektedir (Heywood,

2018, s. 262). “Eşitlik, özgürlük, kardeşlik” sloganları ile yürütülen Fransız Devrimi’nde kadınlar, kendileri için de eşitlik ve özgürlük haklarını talep etmişlerdir. Bu nedenle Fransız Devrimi’nde kadınlar, insan haklarının cinsiyetler arasında değişmesine ilişkin bir tepkiyi ortaya koyarak, siyasi hakları yolunda mücadele etmişlerdir.

Kadınlık ve erkeklik rollerinin, zaman içerisinde değişimi mümkün¹ olsa da kadınlara kadın olmaları sebebiyle uygulanan davranış kalıpları, çoğu alanda varlığını korumaktadır. Söz konusu durum, toplumdaki kimi pratiklerin geleneksel, kültürel, sosyolojik, dini boyutta içselleştirilmesi ve pekiştirilmesi ile ilgilidir. Toplumsal pratiklerin, belki de göreceli en önemli sayılabilecek aktarım aracı olarak, eğitim ile sürdürülmesi ve içselleştirilmesi düşünce yapısında son derece etkili olmaktadır. Wollstonecraft’ın *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi* (2021) adlı eserinde eğitim üzerinde sıklıkla durmasının sebebi de budur:

“Orta sınıftan erkekler gençliklerinde, ileride sahip olacakları meslek için hazırlık yaparlar; evlilik onların bu yaşantısı içinde öncelikli bir mesele değildir. Kadınlarsa tersine, tüm yetileriyle evlilik konusuna odaklanırlar. Kadınların dikkatini üzerinde toplayan başka bir iş, ileriye yönelik bir başka plan ya da hedef yoktur; hayır, düşünceleri artık bu soylu alanlara uğramaz.” (Wollstonecraft, 2021, s. 92)

Eğitim özgürlüğünün önemi, denemede de kendini göstermektedir. İleriki bölümde inceleceği üzere kadınların yanında herhangi bir erkek birey veya izin belgesi bulunmadan kütüphaneye giremiyor oluşları Woolf’un kadınlar ve kurmaca meselesi üzerine çıkış noktasını oluşturmaktadır. Ona göre kadınların, özgürce yazamıyor/ düşünemiyor oluşları, kadınlar ve kurmaca arasında net bir çelişki yaratmaktadır. Bu çelişkiyi denemede ele alan Woolf için kadınların ekonomik özgürlüğe ve kendilerine ait bir odaları olmadığı müddetçe, kadınlar ve kurmaca meselesinden bahsedilmesi mümkün değildir (Woolf, 2021a). Denemede ilgili nedenler ve etkiler; dönemin yazarları, düşünürleri çerçevesinde de karşılaştırılarak ele alınmıştır.

Kendine Ait Bir Oda adlı esere geçmeden önce, Virginia Woolf’un dönemini, yazdığı diğer eserleri kısaca açıklamak, yazarın tekniğini ve düşünce yapısını anlaşılır kılmak için yararlı olacaktır.

2.2. Virginia Woolf

Virginia Woolf, modern feminist edebiyat eleştirisinin kurucusu ve *Kendine Ait Bir Oda* adlı eseri feminist edebiyat eleştiri manifestosu olarak kabul edilmektedir (Goldman, 2007, s. 66). Woolf, kullandığı yöntem ve teknik ile kadın yazarları içeren bir edebiyat dünyasında kadınlar tarafından ve kadınlar hakkında yazılmış metinlerin içeriğini düşünmeye yönlendirmektedir. Bu anlamda önemli olan süregelen düşünce geleneğini ve erkek egemen bir yazım dünyasında kadınların aleyhine olan ve düşünce özgürlüklerine yapılan etkilerin sorgulanmasıdır. Bu bağlamda Woolf, yeni bir feminist edebiyat eleştiri dili ve feminist gündem oluşturmaktadır (Goldman, 2007, s. 68). Hayat hikayesinin, eserlerine ve kullandığı tekniklere etki edebileceğinden hareketle, kısaca yaşamından söz etmek faydalı olacaktır.

1882 yılında Londra’da dünyaya gelen Virginia, tanınmış bir yazar olan Sir Leslie Stephen’in kızıdır. Anne ve babasının daha önceki evliliklerinden olan kardeşleri ile birlikte bir arada yaşamışlardır. Kalabalık bir aile figürünü ve hep bir arada deniz kıyısında yaşamalarını *Deniz Feneri* adlı romanında kimi yerlerle görmek mümkündür (Urgan, 1995, s. 9-10).

Virginia’nın, annesi Julia Duckworth’u kaybetmesi üzerine “*onun ölümü, olabilecek en büyük felaketti*”ⁱⁱ sözlerini ifade etmesi psikolojisine dair bazı izlenimler çağrıştırmaktadır. Buna göre, hayatının bu dönemine ait anlatılarda görüntü daima karanlıktır. Karanlık evler, karanlık duvarlar, karanlık odalar imgelerinde fiziksel karanlıktan değil; ruhsal bir karanlığın kasıtlı olarak kapatılması söz konusudur (Bell, 1972, s. 40).

Virginia ve kardeşleri, döneme hâkim Victoria geleneklerinin özellikleri olan sıkı ahlak kurallarına ve tutucu törenlere şiddetle karşı çıkmışlardır. Sir Leslie Stephen ise tam tersi, saygıya değer veren bir aydın olarak anılmaktadır ve Anglikan Kilisesi’ne din insanı olarak kabul edilmiştir. Ancak agnostik tutumu dolayısıyla görevi kabul etmemiştir (Urgan, 1995, s. 11). Dolayısıyla Sir Leslie Stephen’in çocuklarına herhangi bir dini baskı uygulamaması ve dönemin babalarından farklı olarak kızlarının kitap okumasına izin vermesi önemlidir. Ancak Virginia’nın 1904’te ölen babasına duyduğu kinin, onun feminist fikirlerinin başlıca nedeni olduğu düşüncesi söz konusudur. Ona göre, annesi kalabalık ailesine bakmak için fazla yıprandığından kırk dokuz yaşında vefat ederken; babasının “yetmiş iki yaşında kanserden ölmeye güç katlandığını” ifade etmektedir (Urgan, 1995, s. 12). Babasının ölümünün ardından kardeşleri ile Bloomsbury mahallesine yerleştiğindeki hisleri, geçmişten ve onun tüm dehşetinden kaçışa dairdir (Bell, 1972, s. 95). Woolf’un Bloomsbury grubundan Leonard Woolf ile evliliği 1912 yılında gerçekleşmiştir (Urgan, 1995, s. 17) Leonard Woolf’un yaptığı belki de

en etkili işlerden biri Hogarth Press adında bir yayınevi kurmasıdır. Yayınevinin amacı, Virginia'nın bunalımlı düşüncelerini engellemek ve onun kitaplarını basmaktır. Zamanla genişleyen ve büyük bir üne kavuşan yazarların yayınları ilk olarak Hogarth Press'te yayınlanmıştır. Virginia'nın; “[e]vet, ben, istediğini yazmakta özgür tek kadını İngiltere’de.” (Urgan, 1995, s. 21) ifadesi, bu duruma ne derece önem verdiğini ve ruh sağlığına ne denli olumlu etki ettiğinin bir göstergesidir. Ruh sağlığının iyi durumda olmamasında -ki sonunda intihar etmesine gidecek kadar kötüleşmiştir- çocukluk travmalarında yer edinen tacizler ve on üç yaşında annesini kaybetmesi etkili olmuştur (Urgan, 1995, s. 29). Virginia'nın depresif ataklarının artması belli periyodlarla tekrarlanmaktadır; ancak asıl olarak Virginia ve eşi Leonard Woolf'un İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin kara listesinde yer almaları ile zirve noktaya ulaşmıştır. Artık yaşamaya gücü kalmayan Virginia, 1941 yılında intihar etmiştir (Urgan, 1995, s. 40).

Virginia Woolf, eserlerinde kadınların maruz bırakıldığı dışlanma, eşitsizlik ve dış dünyaya olan yabancılaşma etkisini; kullandığı iç diyaloglar ve bilinç akışı (*stream of consciousness*)ⁱⁱⁱ tekniği ile incelemektedir. *Dışa Yolculuk* (2013) (*The Voyage Out, 1915*) adlı eserinde, annesini küçük yaşta kaybeden Rachel anlatılır. Woolf, kendi yaşamından izler aktarıırken; ağır bir depresyon altındayken eseri tamamlayabilmiştir. *Gece ve Gündüz* (2022a) (*Night and Day, 1919*), geleneksel anlatıyla devam ettiği ve kadın hakları, aşk, evlilik, özgürlük, eşitlik gibi konuları tartıştığı ikinci romanıdır. *Jacob'ın Odası* (2022b) (*Jacob's Room 1922*) ilk deneysel anlatım tarzını benimsediği roman, modernist anlatım izlerini taşımaktadır. Kahramanı, büyüdüğü ve yaşadığı çevrenin gözünden anlatan Woolf bu eseri, küçük yaşta ölen erkek kardeşine adamıştır. *Orlando* (2021b)'da (*Orlando, 1928*) üç buçuk yüzyıldan fazla yaşayan Orlando'nun hayatı anlatılır. Kitabın başlangıcında erkek olan Orlando, daha sonra cinsiyet değiştirerek kadın olur ve kimi zaman eril kimi zaman dişil düşünceleri esere yansıtır. Woolf'un, ileriki bölümde inceleyeceğimiz üzere, eril ve dişil duygu ve düşüncelerde denge unsurunu vurgulaması, burada da kendini göstermektedir. *Dalgalar* (2023a) (*The Waves, 1931*), Woolf'un hem şiir, roman hem de tiyatro oyunu olarak kabul ettiği ritmik bir anlatım tarzını benimsediği eseridir. Altı kişinin bilinç akışının yer aldığı eserde, dalgaların ritmine uygun konuşmalar şiirsel düzeyde aktarılmıştır (Urgan, 1995, s. 155-156). *Mrs. Dalloway* (2023b) (*Mrs. Dalloway, 1925*), Clarissa Dalloway ve Septimus Warren Smith'in tek bir gününü anlatmaktadır. Olay örgüsü olmayan romanda, kişilerin iç dünyası, sınıf farklılığı ve varoluş problemleri bilinç akışı tekniği ile aktarılmaktadır. *Deniz Feneri* (2020) (*To the Lighthouse, 1927*), bir nevi çocukluk günlerini anlattığı, otobiyografik sayılabilecek tek eseridir (Urgan,

1995, s. 112). Eserde deniz feneri önemli bir simge olup bu fener etrafındaki kişilerin iç dünyası yansıtılmaktadır. Zaman kavramının eşit bir şekilde dağıtılmadığı eserde, önemli olan olaylar değil; kişilerin ne hissettikleridir (Woolf, 2020). *Yıllar* (2023d) (*The Years, 1937*), geleneksel anlatım tarzına döndüğü ve bir ailenin üç kuşağının yaşadığı toplumsal gerçekliklerin ele alındığı bir eser olmuştur. *Üç Gine* (2023c) (*Three Guineas, 1938*) ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve faşizme odaklanan, medeniyeti sorgulayan bir eserdir.

3. KENDİNE AİT BİR ODA

Kendine Ait Bir Oda denemesi Ekim 1928'de iki toplulukta (Arts Society ve Odda Society) okunan metinlere dayanmaktadır. Söz konusu topluluklarda *kadınlar ve kurmaca* üzerine konuşma yapması istendiğinde Woolf, konu başlığının “*kadınlar ve kadınların neye benzediği*”, “*kadınlar ile yazdıkları kurmaca metinler*”, “*kadınlar ile haklarında yazılan kurmaca metinler*” olmak üzere üç farklı anlama çıkabileceğini ifade etmektedir (Woolf, 2021a, s. 9). Üç başlığın iç içe olması göz önüne alındığında Woolf, bu konuda asla bir sonuca varamayacağını, çünkü bir kadının kurmaca yazabilmesi için *paraya ve kendine ait bir odaya* ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. İşte burada kadının ekonomik bağımsızlığı ve kendine özel bir alanı olmaksızın özgürlükten bahsedilemeyeceğinin ilk sesleri duyulmaya başlanır. Woolf, kadının gerçek doğası ile kurmacanın gerçek doğası arasındaki çözülemeyecek meseleye dikkat çekerek (Woolf, 2021a, s. 10) kadının düşünce özgürlüğünü kısıtlayan, onu etki etkileyen unsurları yaşamından örneklerle sıralamaktadır.

İlk örnek, çimenlik- taşlı patika metaforudur. Buna göre; çimenlikte yürürken kadınlar ve kurmaca üzerine düşünen Woolf'un düşüncesi, bir erkek tarafından kesintiye uğratılır: “*Yüzünden dehşet ve öfke okunuyordu. İmdadına mantıktan ziyade içgüdülerim yetiştirdi; bu adam bir üniversite görevlisiydi, ben bir kadındım. Burası çimenlikti, orası patikaydı. Burada sadece araştırmacılar ile öğretim üyelerine izin vardı, benim yerim çakıllı patikaydı.*” (Woolf, 2021a, s. 12). Çimenlik- taşlı patika yol ayrımı, kadınların düşünce ve davranış özgürlüğüne yapılan ihlalin toplumdaki mikro düzey örneklerden birini oluşturabileceğini iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Bir diğer örnek, Woolf'un kütüphaneye girme girişimi esnasında ortaya çıkmaktadır. Girişimdir, çünkü çimenlikte yürünmesi gibi söz konusu eylem de bir erkek tarafından engellenmektedir. Buna göre kadınlar yalnızca bir araştırmacı eşliğinde veya bir takdim mektubu ile kütüphaneye girebilmektedir (Woolf, 2021a, s. 13-14).

Eser boyunca, kadınların kendi hayatlarını geçindirmeleri ve özgürlüklerini elde etmeleri için ekonomik bağımsızlığa ve özel bir alana yapılan vurgular sıklıkla geçmektedir. Kadınların cinsiyetlerine özgülünen bu durumu, yoksulluk olarak adlandıran Woolf eserde ise şu şekilde ifade etmiştir: “(...) cinsiyetimizin bu içler acısı yoksulluğunu ayıpladık. Annelerimiz neyle meşguldü de bize bırakacak bir servet yapmamışlardı?” (Woolf, 2021a, s. 27).

Erkeklerin sosyo-ekonomik durumu göz önüne alındığında, para kazanıp yatırım yaparak kendi geleceklerini güvenceye almaları; kadınların sosyo-ekonomik durumu ile karşılaştırıldığında birçok yönden avantajlı durumda oldukları aşıkardır. Örneğin; erkeklerin yanlarında herhangi bir başka bireyin varlığına ihtiyaç duymadan kültürel mekanlara giriş yapabilmeleri, özgürlüğün yegâne örneklerinden biri olup söz konusu durum, kamusal alanın cinsiyetlendirilmesi anlamını taşımaktadır.

Kamusal alanın cinsiyetlendirilmesi, mekanların kullanımı ve bireylerin bu mekanlardaki görünürlüğü ile ilişkilendirilebilmektedir. Bireyin sosyalleşmesi, eğitim olanakları, kendilerini geliştirebilmeleri kendi kimliklerini inşa etmeleri kapsamında kadın ve erkek arasında ciddi ayrımlar söz konusudur. Geleceğe yönelik güven yoksunluğunu ifade eden ve geçmişte kadınların neden bu konuda bir adım atmadıklarına yönelik Woolf’un serzenişleri şu satırlardan duyulabilir:

“ (...) anneannesi o büyük para sanatı, para kazanma sanatını öğrenmiş olsalardı, paralarını da tıpkı babaları ve büyükbabaları gibi hemcinsleri olan araştırmacılar ile öğretim görevlilerinin tutulmasına, hemcinslerine verilecek ödevler ile bursların oluşturulmasına ayırsalardı (...) sırtımızı bol kazançlı bir mesleğe yaslayarak hoş ve onurlu bir hayat geçireceğimize dair haklı bir güvene sahip olabilirdik.” (Woolf, 2021a, s. 28-29).

Woolf kadınların eğitim, kültür, ekonomik koşullarına vurgu yaparak kadınlara yüklenen ataerkil görevlere karşı çıkmaktadır. Yeniden üretim, bakım, ev işleri olarak sayılabilecek görevler, ekonomik bağımsızlığa karşı bir engel oluşturmaktadır. Zira “otuz bin pound’u bulup buluşturmakta zorlanan annelerimiz, (...) din adamlarının on üç çocuğunu dünyaya getiren annelerimiz.” (Woolf, 2021a, s. 29) aynı kaderi paylaşan kadınlardır. Bir diğer örnek: “(...) sekiz çocuk büyüten hizmetçi kadının dünyaya sağladığı katkı yüz bin pound kazanan avukatınkinden daha mı değersiz?” (Woolf, 2021a, s. 45). Burada yoksulluk kadar yoksunluğa da vurgu yapılmalıdır. Zira kadınların erkeklere sunulan haklardan yoksun olmaları sebebiyle güvenleri ve refahları tehlikeye düşmektedir. Güven

ve refahın en önemli araçlarından olan yasalar, burada kendisini bir kez daha göstermektedir. Örneğin Woolf'un kendisine teyzesinden miras kaldığını öğrenmesinin ve kadınların oy kullanmasına izin verilen yasanın çıkmasının aynı döneme denk gelmesi (Woolf, 2021a, s. 43) kritik bir noktayı oluşturmaktadır. Kadının oy ve miras hakkı, insan hakları temelinde değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Kadınların, yasalar nezdinde birey olarak haklarının güvence altına alınması ve bu hakların erkeklerle eşit düzeyde verilmesi gerekmektedir.

Aksi durumlarda kadının yoksulluğu, bilmece olarak ortada kalmaktadır. Woolf'un üzerinde durduğu; kadınların erkeklerden daha yoksul olduğu gerçeğidir (Woolf, 2021a, s. 47). Peki kadınlar hangi koşullar altında hayatlarını devam ettiriyordu? Woolf'a göre kurmaca metinlere bakıldığında kadınlar; önemli, bilgili, cömert, iradeli şekilde tasvir edilmekteydi. Öte yandan gerçek hayatta ise; değersiz, önemsiz, okuyup yazamayan ve kocasının mülkü sayılmaktaydı (Woolf, 2021a, s. 49). Kurmaca metinlerde kadın tasvirleri, erkekler tarafından yapılmaktaydı zira kadınlar kurmaca yazamazdı. Özellikle bir kadının Shakespeare'in oyunlarını yazmasına imkânsız gözüyle bakılmaktaydı. Woolf, toplumsal cinsiyet rollerinin bireyler üzerinde nasıl etkide bulunduğunu somutlaştırmak üzere Shakespeare'in hayali bir kız kardeşi Judith örneğini verir. Aynı toplumsal koşullar içerisinde Shakespeare eğitim alırken ve çeşitli iş olanaklarına sahip olurken; Judith hane alanında tutularak eğitim görmemiştir. *"(...) bu esnada olağanüstü yetenekli kız kardeşi evde kalmıştı. O da bir o kadar maceraperestti, hayal gücü bir o kadar genişti, dünyayı görmeye bir o kadar hevesliydi. Ama o okula gönderilmedi."* (Woolf, 2021a, s. 52). Kültürün, yetiştirilme tarzının, coğrafi alanın aynı olmasına karşın; toplumsal rollerin kadın ve erkek üzerinde nasıl farklılaştığı, aynı aileden iki birey üzerinde gösterilmektedir. Judith; bakım, temizlik işlerinden annesi ile birlikte sorumludur. Söz konusu görevler, onun eğitiminden önce gelmektedir ki herhangi bir okuma yapacak olsa da eylem, ilgili görevlerin yapılması için sekteye uğratılır. *"Ara sıra eline bir kitap, belki ağabeyinin kitaplarından biri geçiyordu, o zaman birkaç sayfa okuyordu. Ama sonra anne babası gelip ona çorapları yamamasını, yahniyi karıştırmasını, kitap ve gazete okuyarak hayallere dalmasını söylüyordu."* (Woolf, 2021a, s. 53). Söz gelimi, hangi erkeğin okuması, araştırması bu gibi eylemler ile bölünür ve ona hayallere dalmaması söylenir?

Judith ve Shakespeare'in sosyolojik konumlarının, maruz kaldıkları toplumsal tutumların, aldıkları (alabildikleri) eğitimlerin; cinsiyetleri dolayısıyla değiştiği ve belirlendiği görülmektedir.^{iv} Woolf, aynı kültürde, ailede, zekada, beceride olan iki bireyin konumlarının cinsiyetler dolayısıyla farklılaştığını göstermek üzere söz konusu örneğe gitmiştir. Kadınların, kendi seçimlerinde özgür olmadığı, özgür bir alana ve ekonomik geçim kaynağına sahip olmadığı bir durumda kadının özgürce üretim yapmasından bahsedilemez. Kadınlar ve kurmaca meselesi bu nedenle bizi toplumsal cinsiyet problemine götürmektedir. *“Zira sıra dışı yetenekli olup da bu şiir yeteneğini kullanmaya çalışan bir kız başkaları tarafından sürekli kösteklenip engellenir, kendi zıt içgüdüleri tarafından da sürekli ıstırap içinde parçalara bölünürse o kızın sağlığını ve akli melekelerini yitireceğini tahmin etmek için psikoloji uzmanı olmaya gerek yok.”* (Woolf, 2021a, s. 55). Toplumsal engellerin söz konusu olduğu zamanda; kadınlar bu engelleri bertaraf etmek için eserlerini anonim yayınlama mecburiyetinde kalmışlardır. Bu mecburiyetin belki de en önemli etkisi “namus” kavramıdır. *“Namus o zamanlar kadının hayatında dini öneme sahip bir kavramdı, hatta şimdi bile öyle; sınırlara ve içgüdülere öyle bir dolanmış ki onu kesip kurtulmak, onu gün ışığına çıkarmak en nadir rastlanan türde bir cesaret gerektiriyor.”* (Woolf, 2021a, s. 55). Günümüzde kadınların herkesin içinde gülmesinin bile ahlaksızlık sayıldığı bir kabulde, on dokuzuncu yüzyıl için^v, kadınların ismini açıklayarak roman, şiir yazması, tiyatrodaki sahneye çıkması kolay bir eylem değildir. “Namus” adı altında kadınların davranışlarının kısıtlandığı yönlendirildiği ve toplumsal cinsiyet kabulleriyle inşa edildiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kabulleri, denemede şu sözlerle özetlenebilir niteliktedir: *“ ‘Kadının varlığının temeli,’ demişti Mr Greg, ‘erkeğin himayesine alınmasına, karşılığında da erkeği çekip çevirmesine dayanır.’ ”* (Woolf, 2021a, s. 59).

Yeniden ifade etmek gerekirse; toplumsal cinsiyet rollerinde ev işleri, yeniden üretim, bakım, “erkeği çekip çevirmek” kadınlara özgülenen görevlerdir. Woolf’un, kadın ve kurmaca konusunun çelişkili olduğunu ifade etmesi işte tam da bu roller ile ilgilidir. Örneğin, on dokuzuncu yüzyılın orta sınıflı bir ailesi ele alındığında, tüm aile bireylerinin ortak bir salonu paylaştığı düşünüldüğünde, kadının özgürce düşünmek ve yazmak için özel bir alanı yoktur. Bu konuyla ilgili yakınılan cümle denemede şu şekilde ifade edilir: *“ ‘kadınların kendilerine ait sayabilecekleri... bir yarım saatleri bile olmuyor asla’ – sürekli bölünüyordu.”* (Woolf, 2021a, s. 72).

Woolf artık dönemler geçtikçe kadınların da erkekler kadar kitap yazdığını, hatta bir nesil önce hiçbir kadının üzerinde çalışmadığı çeşit çeşit konular üzerine ürettiklerini söyler (Woolf, 2021a, s. 84).

Sonuç olarak Woolf, “(...) ona kendine ait bir oda ile yılda beş yüz pound verin, bırakın aklındaki açıkça söyleyip kitaba koyduklarının yarısını çıkarsın, o zaman yakında bir gün daha iyi bir kitap yazacak.” (2021a, s. 99) sözü ile kadınlar ve kurmaca konusundaki düşüncelerini özetlemiştir. Kadınların ancak ekonomik gelire ve kendilerine ait bir alana sahip olmaları ile yazma özgürlüğüne kavuşacak olmaları, toplumsal cinsiyetin gerçekleridir.

Yazım konusunda da bazı öneriler veren Woolf, bu konuda eril ve dişil düşüncelerin ancak bir dengede olması ile tüm zorlukların üzerinden gelinebileceğini savunur. “*En normal, en rahat varoluş biçimi ikisinin birlikte uyum içinde, ruhsal anlamda iş birliği içinde yaşadığı hal. Kişi erkekse, beyninin kadın parçasının, üstünde yine de bir etkisi olmalı; bir kadın da içindeki erkekle etkileşime girmeli.*” (Woolf, 2021a, s. 103). Buna göre, kurmaca metinlerde salt kadın veya erkek bakış açısıyla yazılması eleştirilir. Aksi takdirde kurmaca metinde karşılıklı olarak birbirinin duygu ve düşüncelerinde göreceli empati yapamayan bir yazım ortaya çıkacaktır.

Erkek yazarların kitaplarına baktığında Woolf: “*Bir kadın ne yaparsa yapsın bu eserlerde eleştirmenin orada olduğunu söylediği sonsuz yaşam çeşmesini bulamaz. Mevzu sadece eril erdemlerin takdir edilmesi, eril değer yargılarının desteklenmesi, eril dünyaların anlatılması değil; mevzu bu kitaplara nüfuz edem duygunun bir kadın tarafından anlaşılabilmesi.*” (Woolf, 2021a, s. 106) şeklinde ifade ederek kurmaca yazımında eril ve dişil duyguların denge önemine dikkat çekmektedir. İlgili bir diğer konu, eril değerler ile üstünlük vurgulanarak diğer cinsin eşitliğine isyan edilmesidir (Woolf, 2021a, s. 106). Bu konu önemlidir, zira kurmaca metinleri “yaratma sanatı” olarak gören Woolf için, öncelikle zihinde kadın ve erkek arasında bir uyumun, iş birliğinin yapılması gerekmektedir. Bunun için zihnin açık ve özgür olması, kadının özgür bir biçimde düşünüp yazabilmesi kapsamında önemlidir.

Böylece, kadın ve kurmaca konusunun ekonomik gelir ve kilit olan bir oda ile nasıl ilişkilendirildiği anlatılmış bulunmaktadır. Son olarak Woolf’un hemcinslerine tavsiye niteliğinde bulunduğu sözler manifesto niteliğindedir:

“Sizlerden sorumluluklarınızı hatırlamanızı rica etmem gerekir, daha iyi olmanızı, daha ruhsal olmanızı; ne kadar çok şeyin size bağlı olduğunu, geleceğin nasıl da sizlere bağlı olduğunu hatırlatmam gerekir sizlere. (...) Başkalarını etkilemeyi düşünmeyin, derdim, bunu daha asil bir şekilde nasıl ifade edeceğimi bilseydim. Şeyleri kendi içlerinde değerlendirin.” (Woolf, 2021a, s. 115).

SONUÇ

Woolf, günlük hayatta kadının düşünce özgürlüğünün ne denli kısıtlandığını ve engellendiğini örnekler üzerinden anlatmaktadır. Buna göre; çimenlikte yürüyememesi, kütüphaneye tek başına girememesi gibi davranışlar, kadınların düşünce özgürlüğüne etki eden sınırlardan sadece birkaçıdır.

“Kadınlar ve kurmaca” konusu üzerine yapılmış konuşmalar olan deneme, kavramlar arasındaki çelişkiyi de barındırmaktadır. Söz konusu çelişkilerin sebebi, kadınların kendilerine ait bir odası ve ekonomik özgürlüğe sahip olmadan kurmaca yazamayacak olmalarıdır. Zira kadınlar; çocukların bakımı, ev işleri ile daima meşgul olmaları gerektiği ve kendilerine ait özel bir alana sahip olamamaları nedeniyle sürekli olarak dış çevre tarafından bölüneceklerdir.

Sonuç olarak denemede, toplumsal faktörler kapsamında kadınların okuması ve/veya çalışması yönünde hiçbir olumlu dönüşe rastlanmamaktadır. Kadınlar ancak anonim olarak eserlerini yayımlayabilmiş ancak bunu da son derece baskı ve korku altında yazdıklarından tam anlamıyla başarılı bir yapıt ortaya çıkamamıştır. Zira sürekli olarak dış çevre tarafından bölünüyor olmaları, esere de yansımaktadır. Woolf, erkekler tarafından yazılan eserleri incelediğinde ise empati duygusundan yoksun olarak baskın eril duygular ile yazılmış yazılara rastlamaktadır. Woolf’un burada kadın ve erkek yazarlar için önerisi, iki cinsiyete ait duyguların eşit bir derecede yansıtılması gerektiğidir. Buna göre kadınlar, kendi geleceklerinin kendilerine bağlı olduğunu bilmeli ve bu doğrultuda mücadele etmelidirler. Her türlü engele ve kısıtlamalara karşı eğitim ile kendilerini geliştirmeli ve toplumsal cinsiyet rolleriyle mücadele etmelidirler. Eğitimin ve ekonomik özgürlüğün ne denli önemli olduğunun vurgulandığı bu eser, yalnızca yazıldığı dönem için değil, günümüz koşulları için de farkındalık oluşturmak adına önem teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Beach, J. W. (1937). Virginia Woolf. *The English Journal*, 603-612. Kasım 30, 2023 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/805150> adresinden alındı
- Bell, Q. (1972). *Virginia Woolf A Biography*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Buran, S. (2021). Virginia Woolf ve James Joyce'un Modern Anlatım Teknikleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 10(1), 27-43. doi:<https://doi.org/10.33206/mjss.813836>
- Connell, R. W. (2019). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* . (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Durğun, S. (2020). Kamusal ve özel: Rousseau'nun eğitim anlayışı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(29), 17-32. Kasım 30, 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf/issue/54350/678507> adresinden alındı
- Genç, H. N. (2015). Jean Jacques Rousseau'nun Emile'inde kadın eğitimi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 25-34. Kasım 30, 2023 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/340411783> adresinden alındı
- Goldman, J. (2007). The feminist criticism of Virginia Woolf. G. Plain, & S. Sellers içinde, *A History of Feminist Literary Criticism* (s. 66-84). New York: Cambridge University Press.
- Gültekin, L. (2013). Giriş. *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* (s. 1-2). içinde Ankara : Atılım Üniversitesi Yayınları .
- Heywood, A. (2018). *Siyasi İdeolojiler* . (L. Köker, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınbay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara : Bilim ve Sanat Yayınları.
- Urgan, M. (1995). *Virginia Woolf*. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları .
- Uslu, C., & Kancı, T. (2022). Rousseau'nun Emile'inde ideal kadın ve erkek kurgularının eleştirisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(4), 1630-1655. doi:<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1110684>

- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı . *İstanbul Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 29(35), 29-56. Kasım 27, 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusoskon/issue/9517/118909> adresinden alındı
- Wollstonecraft, M. (2021). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. (D. Hakyemez, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Woolf, V. (2013). *Dışa Yolculuk*. (Z. Mercan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woolf, V. (2020). *Deniz Feneri*. (S. Çalışkan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Woolf, V. (2021a). *Kendine Ait Bir Oda*. (B. Göçer, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Woolf, V. (2021b). *Orlando*. (S. Akar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woolf, V. (2022a). *Gece ve Gündüz*. (O. Dalgıç, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woolf, V. (2022b). *Jocab'ın Odası*. (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Woolf, V. (2023a). *Dalgalar*. (M. Günay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woolf, V. (2023b). *Mrs. Dalloway*. (T. Uyar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woolf, V. (2023c). *Üç Gine*. (İ. Güzel, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woolf, V. (2023d). *Yıllar*. (O. Dalgıç, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

ⁱ Söz konusu değişebilirliğin bir aracı, kuşkusuz eğitimidir. Eğitim ile yerleşik zihniyetin ve pekiştirilen davranış kalıplarının sorgulanarak farklı düşünme biçimlerinin ortaya çıkabilmektedir. Eğitim ile kadınlık ve erkeklik rollerinin nasıl inşa edildiği ile ilgili olarak bkz: Uslu, C. & Kancı, T. (2022); Genç, H. N. (2015); Durğun, S. (2020).

ⁱⁱ Kitapta geçen orijinal söz: “*HER death, said Virginia, was the greatest disaster that could happen.*” (Bell, 1972, s. 40).

ⁱⁱⁱ Bilinç akışı tekniği için bkz: (Buran, 2021).

^{iv} Toplumsal bir örnek için Judith’in tiyatroya gitmesi sonucu karşılaştığı davranış önemlidir: “*Ağabeyi gibi o da tiyatroya düşküdü. Sahne kapısında durdu, oyuncu olmak istediğini söyledi. Erkekler yüzüne güldüler.*” (Woolf, 2021a, s. 53).

^v Denemede geçen dönemin kabulüne ilişkin biz söz: “*(...) kadının tanınırlığının mide bulandırıcı sayılması geleneğini -bir kadının en büyük şansı hakkında konuşulmamasıdır, demişti, hakkında sürekli konuşulan bir adam olan Pericles- sürdürdüler.*” (Woolf, 2021a, s. 56).